

AKTIVISME ELLER ATTENTISME?

Respons på artikel i Forum for idræt, 41. årgang, 2026, "Håndbold i hagekorsets skygge".

AF DR.PHIL. OG PH.D., PENSIONERET PROFESSOR, HANS BONDE

62

HANS BONDE

Som hovedtese afviser forfatteren til artiklen, at håndboldforbundet var aktivistisk med ordene: "Aktivistisk betyder i denne forbindelse, at man samarbejdede mere end nødvendigt, mens pragmatisk og opportunistisk betyder, at man samarbejdede det, der var nødvendigt for at gavne egen situation." (s.33).

Det er ikke en stringent definition, bl.a. fordi de to led i definitionen ikke er i modsætning til hinanden. Man kan således både være aktivistisk og pragmatisk. Formuleringen "mere end nødvendigt" er upræcis og indholdstom.

Mærkeligt, når forfatteren vil kritisere min tese om aktivisme, at han ikke nævner min definition, der er gængs inden for forskningen i besættelsestiden: "Man skelner inden for forskningen mellem en attentistisk linje, hvis mål var gennem en tilbageholdende attitude at vinde tid over for tyskernes krav, og en aktivistisk, altså aktivt medspillende politik over for det Tredje Rige, der sigtede på gennem et konstruktivt samarbejde at opnå goodwill over for besættelsesmagten". (Fodbold med fjenden, s.25).

Forfatterens skødesløse begrebsbrug ses af, at han undervejs selv kommer til at anvende et mere inkriminerende begreb end "aktivisme" om håndboldforbundets ageren, nemlig "fraternisering".

Forfatteren gør for meget ud af en enkeltstående fejl med "maj 1945" i min bog Fodbold med Fjenden. Som forfatteren selv erkender, rettes det til "maj 1941" i min Oprøret i Parken, der eksplicit indeholder korrektioner til Fodbold med Fjenden, jf. forordet: "Rettelser til denne er foretaget i nærværende bog" (side 9). En læsning af det relevante afsnit i Fodbold med Fjenden vil ud fra konteksten gøre det fuldstændig klart, at der er tale om en fejl. Fejlen står da også i et afsnit rubriceret under 1941-42. Og der står heller ikke noget om maj 1945 i konklusionen. Det ville da også være fuldstændig afsindigt at hævde, at et dansk sportsforbund skulle spille mod tyskerne i befrielsesmånedene i 1945! Det kan kun være en fejl.

I den efterfølgende redaktionelle proces efter indlevering af manus kan sådanne fejl desværre opstå. Selv havde jeg i mit originalmanus (side 147) nævnt det korrek-

te årstal 1941: "Den 25. maj 1941 var der igen håndboldlandskamp mod Tyskland i København".

Forfatteren skriver (s.33): "Andre steder hævder Bonde også, at den sidste landskamp mod Tyskland under besættelsen var en håndboldlandskamp, der skulle have fundet sted 20. november 1942 (Bonde 2006, s. 422; Bonde 2014, s. 209)."

Jeg beklager fejlen. Der skulle naturligvis have stået mod et aksemagtshold, Ungarn, hvilket klart fremgår af det relevante sted i Fodbold med Fjenden (s.304): "Så sent som 20. november 1942 mødte det danske håndboldlandshold Ungarn på Trekanten i København." Også denne fejl er rettet i Oprøret i Parken, side 234 ("Fra 1942 var det altså slut med danske landskampe mod Tyskland", s.234).

Igen skyldes misforståelsen en fejl i den efterfølgende redaktionelle proces. I mit originalmanus (s. 318) står der korrekt: "De danske idrætsorganisationers samarbejde med besættelsesmagten blev langt mere udbredt end det har været kendt i offentligheden. I den relativt korte periode fra det første stævne den 22. august 1940 frem til den sidste kamp mod et hold fra aksemagten – en håndboldlandskamp den 20. november 1942 – blev der afholdt et væld af landskampe, bykampe og andre stævner".

Hvorfor har forfatteren behov for at fremhæve et par fejl i min bog som kardinalbrølere, når han ved, at de siden er blevet rettet, og når han ud fra konteksten må vide, at det er enkeltstående fejl?

Sådanne fejl er absolut beklagelige, om end de næppe helt kan undgås. Værre er deciderede apologetiske fejlslutninger. Et eksempel herpå er forfatterens karakteristik af den nazistisk influerede Niels Bukhs tætte samarbejdspartner Kristian Krogshedes højskole i Gerlev: "Kristian Krogshedes grundtvigske idrætshøjskole i Gerlev, hvor kursisterne modtog både håndboldkundskaber og antinazistisk, demokratisk og national dannelse" (s.50).

Havde forfatteren læst grundigt i min bog Fodbold med fjenden, ville han kunne finde følgende passus, der modsiger hans drømmebillede: "Kaj Munk agiterede på Studenterforeningens Sommermøde på Kristian Krogshedes idrætshøjskole i Gerlev for et styre af 'rigets bedste mænd'. Som eksempler nævnte han Niels Bukh og den nazistisk inspirerede tidligere højkommissær i Danzig Helmer Rosting."

Forfatterens afvisning af håndboldforbundets aktivisme kan kun lade sig gøre, fordi han undlader kontekstuel viden fx fra Fodbold med Fjenden (s.227). Et eksempel er håndboldlandskampen i Hamborg 2. november 1941. Hvor aktivistisk og fuldstændigt uforsvarligt det var at sende et hold unge mænd ned til et krigsførende land ses af den livsfare, som fodboldlandsholdet var udsat for under britiske bombardementer et år tidligere den 16. november 1940.

Kildekritisk falder forfatteren lige i den faldgrube, der handler om at stole på de historiske aktørers efterrationaliseringer af deres handlinger under besættelsen. Forfatteren angiver højst usædvanligt ikke datering på sine kildehenvisninger, men

man må formode, at de ikke er samtidige kilder, hvilket faghistorikere ellers klart fortrækker. Blandt talrige eksempler stoler forfatteren ukritisk på DHF's påstand om, at "det var lykkedes forbundet at undgå kampe i 7-mands salshåndbold trods flere henvendelser fra Volkmann, og at de to kampe, der blev spillet, gav mulighed for at få tilladelse til at spille mod Sverige og derfor var et nødvendigt onde." (s.34).

I forlængelse heraf tillægger forfatteren langt senere festskrifter, som faghistorikere normalt aldrig ville røre ved, en udsagnskraft, som her: "Der samarbejdedes det, der var nødvendigt for at undgå problemer, og man benyttede samarbejdet med Tyskland til at opretholde det ønskede samarbejde med Sverige. Dette var også den udlægning af samarbejdet, der blev mangfoldiggjort i DHF's jubilæumsskrift (DHF 1985, s. 16-17)".

På lignende vis undrer forfatteren sig slet ikke over, at håndboldforbundets arkiv lige netop fra besættelsestiden meget belejligt er forsvundet (s.45). Det ville ellers have givet os de samtidige kilder, vi savner.

Det kan være fagligt i orden, at en forsker lancerer et defensorat for et idrætsforbund. Men det er altid en god idé at holde sit undersøgelsesobjekt ude i strakt arm, så man ikke risikerer at blive forført af egne sympatier. Som inkarneret håndboldfan begyndende med 'præsident' for fanklubben for Tvis KFUM, "De Rød-Hvide Bønder" og siden fanklubben "Flammen" burde forfatteren have skrevet sig det bag øret.